

Ekklesia Breda 16 september 2018 – viering aan het begin van de vredesweek
Thema: Schrift als vredesethiek - Gelezen: psalm 72 vrij
Toespraak Franck Ploum

Ten geleide

De roep om vrede komt uit onze tenen. Of het nu gaat over grote conflicten overal ter wereld en steeds weer nieuwe. Of over jongeren die scholen onveilig maken met bijlen en pistolen. Of weer nieuwe feiten over seksueel misbruik, waar geen einde aan lijkt te komen.

Geef ons vrede! misschien kan dit uur ons even optillen uit onze scepsis. Hopelijk voldoende om de moed niet te verliezen in ons dagelijks leven.

1.

Onze wereld hangt van conflicten aan elkaar. Steeds wanneer we het gevoel hebben dat het een beetje de goede kant op gaat, slaat het onrecht en geweld weer toe. Er zijn groeperingen die kennelijk geen belang hebben bij rust en vrede. Met ideologie als voertuig of misbruik makend van religie weten ze mensen tegen elkaar uit te spelen, met alle gevolgen van dien. Waarom lukt het ons niet? Wat is het in de mens dat het steeds weer uitdraait op macht en geweld, op economisch gewin? En waarom wordt het recht steeds weer geschonden en worden zelfs vreedestichters en rechtvaardige mensen uit de weg geruimd?

Niet alleen ver weg, niet alleen elders, ook in ons eigen kleine leventje vechten we heel wat strijd uit met onszelf en anderen. En dat alles ondanks onze eigen ervaring dat juist vrede en verdraagzaamheid verbindende factoren zijn die ons en anderen gelukkig maken en helpen een leefbare samenleving op te bouwen.

Zolang er mensen zijn, wordt er oorlog gevoerd. Inzet zijn grondgebied, roem, zeggenschap. Het gaat om macht, rijkdom vergaren, mensen onderdaan maken, het gaat om een ik, een ego dat wil heersen over geld en goed en medemens. Niet zelden speelden zogenaamde religieuze motieven een rol. De geschiedenisboeken, de bijbel, onze eigen herinnering over de afgelopen decennia, ze staan er allemaal vol van. Een aaneenschakeling van grote en kleine conflicten, oorlogen op continenten, in landen, tussen stammen en groepen, zelfs tot aan genociden toe.

2.

In de afgelopen 100 jaar hebben veel conflicten zich meer en meer afgespeeld tegen de achtergrond van armoede en rijkdom, de aanwezigheid van bodemschatten, etniciteit en in veel gebieden nog steeds religie. Is er een wereld zonder oorlog mogelijk? Wij durven het niet eens meer te hopen. Het lijkt een onmogelijke opgave, een onhaalbare toestand. Het enige dat we nog proberen is het zingen van een lied, om niet in wanhoop te verdrinken.

Zolang we blijven kijken naar de conflicten op zichzelf, zal dat zo blijven. Maar we weten allemaal dat een conflict nooit op zichzelf staat. Er zijn historische pijnpunten, er zijn verbanden, er is actie en reactie, er zijn menselijke motieven en er zijn belangen die gediend worden. Conflicten ontrafelen en de afzonderlijke elementen onder ogen zien, maakt ze niet minder ingewikkeld, maar wel inzichtelijk. De oorlog, het conflict dat is zo groot dat we het buiten onszelf kunnen laten. Maar als het gaat over motieven, over verbanden, over pijnpunten, dan komt de menselijke maat in zicht en kan ik ontdekken waar oplossingen kunnen liggen, waar zaken anders georganiseerd moeten worden, waar mensen door individueel gedrag, vooroordelen en haatgevoelens of machtswellust gedreven tot de meest afschuwelijke daden in staat zijn. En als dit bij die ene mens zo werkt, kun je er vaak donder op zeggen dat het voor veel mensen zo werkt, dat het voor de mensheid zo werkt, en dan kom ook ikzelf in beeld.

3.

Veel verhalen, zeker in het Eerste Testament, spreken over oorlog en geweld. Zelfs over God die voorop gaat in de strijd. Het kost ons moeite om ze te lezen, laat staan te begrijpen. We kunnen ze ook niet verstaan, zonder de cultuur en de context van die plaats en die tijd mee te laten resoneren. Zo kunnen ook wij onszelf niet in de verhalen herkennen, zolang we ze niet verbinden met onze eigen omstandigheden, onze eigen context en samenleving. Niet alleen het volk Israël was slaaf in Egypte en trok door de woestijn. Elk volk, ieder mens, elke generatie kent zijn eigen Egypte en zijn eigen woestijn. De confrontatie met leven en dood, met samenlevingen die vastlopen, met lijden en onrecht, is van alle tijden.

In psalm 72 bidt het volk voor haar koning. En er wordt heel wat verwachting op de schouders van deze koning gelegd. Maar bovenal wordt er gehoopt op iemand van godswege. Kennelijk geeft dat perspectief op een periode van vrede, van voorspoed en rechtvaardigheid. Een koning van godswege spreekt immers recht – niet vanuit het 'ik' maar vanuit het recht van de zwaksten: de slaven, de ontheemden, de armen. Van godswege spreekt een garantie uit dat hun rechten zijn gewaarborgd.

Deze psalm over bevrijdend leiderschap spreekt niet alleen een hoop uit, maar is tegelijk ook een aanklacht tegen het gangbare leiderschap. Waarin verwarring wordt gezaaid en mensen tegen elkaar worden uitgespeeld. Tot op vandaag is dat wat onderdrukkers en dictators doen: ze zaaien verwarring, zoeken bondgenoten onder de zwaksten die weinig andere keuze hebben. Ze geven mensen het gevoel dat er geen uitweg is, geen alternatief. Angst is hun wapen, sterker nog dan moord en doodslag is het de angst die mensen in de greep van de onderdrukker houdt. De angst drijft mensen uiteen en zaait verderf, de angst houdt mensen gevangen.

De Schrift zoekt in het krachtenveld van oorlog en vrede een uitweg, maar in eerste instantie zullen we dat niet zo ervaren. Want hoe mooi ook opgeschreven, het is onmiskenbaar dat de Schrift schuurt met onze realiteit. De Stem, het Woord, de verhalen, ze tarten ons, omdat ze vaak lijnrecht op ons eigen geleefde leven staan. We worden geconfronteerd met wat we diep van binnen weten, maar wat we in het dagelijks leven zo moeilijk kunnen volbrengen. De Schrift is als een spiegel, een tegenover en wat we zien is niet altijd even prettig, even mooi. We volbrengen vaak niet alle liefde, alle gerechtigheid en zeker niet alle erbarmen. Onze oordelen zijn hard, onze uitsluitingmechanismen geraffineerd en onze ego's groot. Mijlenver zijn we vaak verwijderd van de hoop op vrede die diep in ons zit.

Psalm 72 is exemplarisch voor de wijze waarop in de bijbel over vrede gesproken wordt. Niet als iets dat ons door God in de schoot wordt geworpen, ook niet iets dat ons ten deel valt wanneer wij god afdoende vereren. Zelfs niet als een menselijke actieve daad op zichzelf, maar als vrucht van een levenshouding. Een levenshouding die niet het accent legt op de persoon zelf maar waarin de persoon zich wil spiegelen aan een externe toetssteen, in dit geval de god die opkomt voor de armen en verdrukten. De bijbel geeft dus geen rechtstreekse route naar vrede, maar geeft ethische kaders voor gewetensvorming en als dat slaagt dan is er een route naar vrede mogelijk. Weg van het 'ik' en het denken in macht en aanzien,

4.

Vrede. Wat kunnen we er verzuchten naar verlangen, wanneer het volgende conflict weer een feit is. Maar gaat oorlog altijd over de ander? Is het altijd ver weg en in gebieden die – zolang als we ons kunnen herinneren – onrustig zijn? Wat is mijn bijdrage aan de oorlog? Is het de onverschilligheid? Het doorzappen naar de volgende zender? Is het mijn kop in het zand steken of mijn gebrek aan verlangen naar gerechtigheid?

En hoe zit het met de dagelijkse kleine oorlogjes die ik voer? Mijn opgekropte boosheid jegens huisgenoten, mijn buren? Mijn onuitgesproken teleurstelling in mijn partner of ouders, of kinderen? Mijn onwil of onmacht om los te komen van mijn ik, dat zich laat regeren door angst en agressie jegens de vreemdeling? Hoe ban ik de oorlog uit mijn eigen leven?

5.

Zal die nieuwe wereld in recht en vrede er ooit komen? Hoe zorgen wij dat er voedingsbodem blijft voor bevrijdende en verbindende woorden? Hoe zorgen we er voor dat het visioen geleefd blijft? Deze wereld heeft behoefte aan vredesethiek en aan mensen die zich daar in hun eigen leven aan willen verbinden.

In deze ekklesia willen wij onszelf oefenen in woorden als vrede, solidariteit en mensenrecht. Wij willen dat visioenen doorbreken en vergezichten niet langer afgedaan worden als zinloos. Op deze oefenplaats doen we pogingen om er voor te zorgen dat we niet besmeurd worden met de gedachte dat de ellende van een ander niet ons probleem is en dat onze rijkdom niet bestemd is om gedeeld te worden. Hier houden we vast aan de gedachte dat vrede een reële mogelijkheid is en tot die tijd blijven we zingen van vergezichten die dat visioen levend houden.

Zeg Amen – zo moge het zijn.